

Eszényi József őrnagy, főiskolai adjunktus:

A VIDEOTECHNIKA ALKALMAZÁSA A POLITIKAI OKTATÁSBAN

1./ Néhány bevezető gondolat

Ismereteink döntő többségét vizuális úton szerezzük. Ezért elengedhetetlenül szükséges az oktatásban a vizuális szemléltetés. Az információ-szerzés folyamatában ma már nem egyeduralkodó a nyomtatott betű; napjainkban a mindennapi életben az információk nagy hányadát a tömegkommunikációs eszközök útján, főleg a televízióból nyerjük. A televízió térnyerésével a vizuális kultúra egyre inkább fejlődik. Összességében a televízió hatását ezért pozitívnak tartjuk, bár gyakran tapasztalhatjuk káros hatásait is.

A fiatalok már ebben a környezetben nőttek fel, de tulajdonképpen mindenki hozzászokott a televízió képi nyelvéhez; e formanyelv világos, érthető. Ezért a videofelvétel érzelmi-értelmi hatásával sokszor többet közhelhetünk, mint egy hosszú előadással.

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy napjaink fiatalsága már "vizuális nemzedékként" igényli is a képi tájékoztatást. A video megjelenése a politikai oktatás területén tehát valós szükségleteket elégít ki.

A videotechnikát az oktatásban két fő céllal használjuk: információ-szemléltető funkcióval, illetve bizonyos jártasságok, készségek kialakítására és a képességek fejlesztésére. A jártasságok, készségek, képességek fejlesztését általában az oktatók felkészítése során használjuk. Lényege az, hogy egy videomagnóval és kamerával felvesszük az illető foglalkozásvezető tevékenységét, illetve a tevékenység egyes mozzanatait (ennek iránysága, célja, megoldása is rendkívül sokféle lehet). A felvételt megnézzük az illetővel, sajátos "önkonfrontációt" hozva létre; ugyanakkor az oktatásban részt vevő többi tanárral együtt is elemezzük a látott munkát. Nagyon hatásos módszerről van itt szó, a pedagógusképzés hosszú és eredményes tapasztalatokkal rendelkezik már e téren.

Számunkra azonban egyenlőre lényegesebb az információadó-szemléltető felhasználás. Tekintsük át, milyen hatásokat válthatunk ki a videotechnika segítségével.

1./ A videotechnikával segíthetjük az objektív valóság közvetítését. Minden politikai mondanivaló kötődik valamilyen mértékben az objektív valósághoz, hiszen fő célja éppen annak megismerése, illetve - a klasszikus marxi tétel szerint - megváltoztatása kell legyen. Így hitelesebben, közelebbről, a lényegi elemeket kiemelve súlyozottabban közvetíthetjük a politikai oktatás tartalmát. Gyakorlatias módon tudunk bemutatni napi politikai eseményeket, színesíteni, illusztrálni tudjuk elhangzott mondanivalókat. Alkalmas a videotechnika a fő összefüggések kiemelésére, megvilágítására is. Folyamatokat is be tud mutatni, hiszen dinamikus ábrázolásra is képes, mégpedig úgy, hogy eredeti környezetükben ábrázolja e folyamatokat, s ezzel nagyon hitelessé válik.

2./ A videotechnika alkalmas érveink erősítésére is. Részben közvetlenül (pl. neves személyiségek, mértékadó szakemberek véleményének bemutatásával) vagy közvetve, amikor olyan műsorrészleteket mutatunk be, amelyek érvként is felhasználható tényeket, adatokat, összefüggéseket tartalmaznak.

3./ Nagyon fontos alkalmazási területe a videotechnikának a problémamegjelenítés. A mai politikai oktatás sohasem jelent egyoldalú ismeretátadást. A korszerű képzés mindig problémák megfogalmazására és azok közös megoldására, a megoldáshoz vezető út együttes megtalálására törekszik. Ezáltal válik lehetővé a tudatos, cselekvőképes világnézet formálása, így tudjuk elérni, hogy a megszerzett ismeretek tartósak, vitaképesek legyenek. Napjaink problémáit jól kiválasztott műsoranyagokkal mindennél jobban bemutatathatjuk hallgatóinknak.

2./ A videofelvétel eszközjellegéről

Maga a videoszalag "nem úr, csak szolgál", s rosszul szolgál, ha használatának összefüggései nem tisztázottak. Csak akkor kezdjük oktatási céljaink érdekében videovevítéshez, ha a felvetett kérdések lehetséges legtöbb összefüggését jó előre tisztátuk. A videovevítések első és talán legfontosabb szabálya ez.

A videofelvétel az oktatási környezet része, pedagógiai eszköz, tan-szer, szemléltető eszköz, amely pedagógiai célkitűzések megvalósítása érde-kében - a nevelési-oktatási folyamat szerkezetétől meghatározott módon - hozzá mozgásba a videotechnika eszközeit.

Ezek szerint eszközeink mibenlétét illetően állást foglalhatunk ab-ban, hogy azokat:

- valóban eszközi jelentőségűeknek,
- esztétikai és technikai apparátussal működőknek,
- pedagógiai célok által meghatározottnak,
- a nevelési-oktatási folyamat által meghatározottnak tekintjük.

A videofelvételek meghatározásában gyakorlati módszertani jelentőségű tehát, hogy segédeszköznek tekintsük azokat. Aki nem annak tekinti, az hi-bát követ el, és hosszú távon bizonyosan csalódni fog ezek hatékonyságá-ban.

A nevelési-oktatási folyamatban használt videofelvételeket helyesen nevezzük szemléltető eszközöknek. Mibenlétük lényegét érinti, hogy tudjuk: az érzékletesség a szemlélet fogalmának csak kiinduló, de nem lényegi moz-zanata. A szemlélet a megismerés irányát és módját meghatározó vonatkozási rendszer. A szemlélet lényege és az összefüggések megragadása, a céltudatos elrendezés, valamely eszmei séma, amely a valósággal összehangolt. Mindezek pedig a megismerés és a cselekvés egységében valósulnak meg.

Ezek szerint minden szemléltetési eljárás lényege a következő:

- kiindulópont: az oktató szemlélete;
- az oktató szemlélete szemléletességben nyilvánul meg;
- a szemléletesség átadásának módja: szemléltetés.

Ezekhez a mozzanatokhoz kapcsolódik a hallgató, hiszen nélküle - ak-tív részvétele nélkül - modern értelemben vett szemléltetés nem történhet.

Vagyis:

- a hallgató szemléli;
- a dolgok, összefüggések a hallgató számára szemléletessé válnak;
- megvalósul minden szemléltetési eljárás lényege: kialakul a hallgató szemlélete.

Ebben és csakis ebben a folyamatban, a hallgató aktív részvételére alapozott szemléltetési folyamatban működő videofelvételeket nevezük szemléltető eszközöknek.

Eszközeink pedagógiai lényege a pedagógiai céloknak való alárendelés.

A célok mindig értékstruktúrálást jelentenek. A szóban forgó oktatás-technikai eszközzel szolgálható értékek szerkezetének tetőpontján a szemléltetalakítás értékét látjuk és látjuk. Ha visszaidézzük a szemléltetési folyamat vázlatát, szembetűnhet, hogy a dolgoknak, jelenségeknek, folyamatoknak szemléletesen kell megjelenniük a hallgatók előtt.

Azért használunk videofelvételeket az oktatási-nevelési folyamatokban, mert szemléletessé akarjuk tenni mondanivalóinkat. Még mindig eléggé általánosan, de ezzel megragadtuk eszközünk célfunkciójának lényegét.

Mit jelent a szemléletesség?

- Szemléleten alapuló megatartást, viselkedést, gondokodásmódot;
- szembeszegülést a verbalizmussal és a pusztá, érzéki bemutatás technológiájával;
- mintát adó megatartást, modellt;
- alkotásra, önálló gondokodásra serkentést;
- az alkalmazhatóság tudatát;
- ítéletet és ítéltetést;
- érzékletessé tételt, megjelenítést, láttatást.

Mindezek a célkövetelmények még tovább bonthatók, egészen a legkonkrétabb célok szintjéig. A videofelvételek elvileg bármely mérhető cél szolgálatába állíthatók.

3./ Néhány módszertani ajánlás

Az első és legfontosabb szabály: kerülni kell minden olyan megoldást, amely az oktatót mintegy helyettesítő "mozijellegű" felhasználást sugall. Már a filmeknél is komoly gond volt a felhasználás öncélúsága, a videónál pedig ez éppen elkerülhető és elkerülendő. A videotechnikát soha sem az oktató helyett, hanem az oktatói munka hatékonyabbá tételére, kiegészítésére vegyük igénybe! Legyen ténylegesen szemléltető eszköz a video!

Alkalmazzuk tehát mindig konkrét céllal, valamilyen oktatási feladat megoldása, az érdeklődés felkeltése, a mondanivaló jobb megalapozása, az érvek erősítése érdekében.

Mindenféle módszer alkalmazásánál érdemes kihasználni a videoeszközök azon nagy előnyét, hogy a felvételek tetszés szerint megállíthatók, visszapörgethetők, ismételhetők. Kísérleti alkalmazások sora bizonyítja, hogy a megismételt közlendő sokkal mélyebben, nagyobb hangsúlyt kapva kerül a figyelem középpontjába, mintha eredeti környezetében, sok más információ között jelenne meg.

Tapasztalataink alapján az előadás videós szemléltetése elősegíti a tárgyalandó anyag jobb megértését, ügyelnünk kell azonban a bejátszások arányaira. Egyórás előadás legfeljebb 5-6 percnyi szemléltetést bír el, és ez kétórási előadás esetében is csak 10-14 percnyi időtartamra növelhető. Az előadás videós szemléltetése csak akkor hatásos, ha a képi anyagot szervesen belepítjük mondanivalónkba, és annak konkrét részeként jelenik meg. Amennyiben ezt nem tudjuk megvalósítani, akkor ne vállalkozzunk az alkalmazás ezen módjára.

Az előadás egységét megtörő szemléltetés ugyanis szétszórja a hallgató figyelmét, és az adott témához való visszatalálás már igen nehéz.

A videotechnika alkalmazásánál nagyon fontos a tudatos felkészülés a foglalkozásra. Először kell pontosan kiválasztani a bemutatni kívánt műsor-részleteket, s azokat a videokazettán azonosítani (a számláló állásának feljegyzésével, esetleg a megfelelő részletek egymás után történő másolásával).

Segíti a hatékonyságot, ha a vetítést megelőzően a hallgatók megfigyelési szempontokat kapnak. Ezek segítségével már irányíthatjuk a figyelmet, segíthetjük a fő kérdésekre való koncentrációt.

A video felhasználása akkor igazán eredményes, ha következetesen beépül az oktatási folyamatba, ha nem töri meg a foglalkozás menetét, ha annak harmonikusan illeszkedő része lesz. Vagyis mindig a célnak, a tartalomnak alárendelve, és mindenkor a tanár szándékának megfelelően kell alkalmazni.

Az oktatás során felhasznált videofilmek kiválasztásánál fontos az adott csoport felkészültségének, érdeklődési körének figyelembevétele.

A tervszerű, céltudatos video-felhasználás és aktív -feldolgozás mellett fontos a video alkalmazásának rendszeressége. Ugyanis, ha túl ritkán kerül sor videovetítésre, akkor - a szokatlansága miatt - a hallgatók inkább szórakozásnak tekintik.

A video felhasználási lehetőségeire helyezve a hangsúlyt, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az adott téma hatékonyabb feldolgozása más ismerethordozó segítségével is megoldható. Felkészülésünk akkor igazán következetes, ha egyéb ismerethordozók és oktatástechnikai eszközök alkalmazási lehetőségeit is vizsgáljuk és a videót, mint a lehetséges eszközök egyikét kezeljük.

4./ Miből dolgozunk?

Fontos kérdés, hogy milyen műsoranyagból dolgozunk. Hiszen a szemléltetést csak akkor lehet eredményesen megoldani, ha kellő mennyiségű és minőségű felvételtől válogathatunk.

Első és legsokoldalúbb műsorforrásunk a televízió. A ma használatos eszközökkel gyerekjáték meghatározott tv-műsorokat rögzíteni. Minden készülék rendelkezik egy programautomatikával és egy beépített végfokozatok nélküli vevőkészülékkel (ún. tunerrel). Így a kívánt műsor egy-két hétre előre programozható: a készülék ekkor önműködően bekapcsol és rögzíti a tv-műsort. A rögzítésre nemcsak a hazai, hanem külföldi adók is felhasználhatók: jó kezekben, kellő politikai felelősséggel műsoraik sok érvanyagot adhatnak.

Könnyen megszervezhető, hogy minden - politikai szempontból fontos - tv-műsort rendszeresen rögzítsünk (pl. A Hét, Panoráma, Objektív, Periszkóp, Tudósklub, Hatvanhat, a különféle fórumok, interjúk, portrék, nyilatkozatok). Ezekből viszonylag frissen ki kell választani a kívánt részletet, a többit letörölve a szalagok ismét felhasználhatók.

Itt meg kell említeni egy kis nehézségét a videotechnikának: sajnos, az egyes műsorok másolásánál mindig jelentkezik egy bizonyos fokú minőségromlás, amely annál nagyobb, minél egyszerűbb, alacsonyabb szintű készüléket használunk. Másrészt a jó minőségű vágáshoz, szerkesztéshez általában különleges, ún. szerkesztő képmagnetofonok szükségesek.

Egy másik műsorforrás a központilag előállított anyagok felhasználása. Ma már egyre több politikai-társadalmi szervezetnél kezd kialakulni a saját műsorkészítés feltétele, s országos méretekben is komoly kezdeményezések vannak. Ezek a műsorok speciális céllal, nem a tömegkommunikáció számára készülnek, így erőteljes érvaneggal, csak szűkebb körben felhasználható információkkal dolgoznak.

A központilag készített videofelvételekről az Új média című audiovizuális állománygyarapítási tanácsadó ad tájékoztatást. Ez a negyedévenként megjelenő periódika az Országos Oktatástechnikai Központ (Veszprém, Schönherz Zoltán u. 2. 8201.) gondozásában jelenik meg.

A helyi műsorkészítés eszközei rendkívül egyszerűek: amatőr szintű kamera, képmagnó, esetleg egy-két világítóttest és mikrofon. Segítségükkel rendkívül aktuális, személyhez szóló anyagok készíthetők. (Például az alakulatok, a főiskolák vagy a tanszékek életéből.)

Az oktatáshoz szükséges videoanyagok összegyűjtése nagyon igényes munka. Szerencsés eset, ha a tévéműsor tartalmát nagyjából ismerjük; ha viszont csak annyit tudunk, hogy például időszerű kérdésekkel foglalkozik, akkor csak az átvétel után dől el, hogy oktatásra felhasználható-e. Ezen a problémán a televízió műsorszerkesztői úgy kívánnak segíteni, hogy az aktuális politikai műsorok részletesebb tartalmát a napi sajtóban közlik. Ám még így is sokszor előfordulhat, hogy a felvett videoműsor szemléltetésre

közvetlenül nem alkalmas, de a felkészülést jól segíti. Egy-egy jól sikerült televíziós felvétel tehát nemcsak szemléltetésre, hanem a tanár önképzésére, a tanszéki továbbképzésekre is felhasználható. A folyamatos műsor-követés és -rögzítés egy idő után a tanszéki munka lételemévé válhat.

A legelőnyösebb helyzetben természetesen akkor vagyunk, ha kifejezetten az oktatás számára készült videoműsorokat használhatjuk. Itt a szerzők már figyelembe veszik a tematikát, a felhasználás módszertani követelményeit, a dramaturgiai szabályokat.

5./ A videotechnika alkalmazásának előnyei

1./ A videofelvételek azonnali visszajátszása lehetővé tesz olyan új alkalmazásokat is, melyek korábban nem voltak lehetségesek (önmegfigyelés, önelemzés, mások munkájának elemzése).

2./ Tanáraink általánosítható véleménye, hogy a video alkalmazása elősegíti az aktivitás kibontakozását. Sok új gondolatot ébreszt a hallgatók körében, az adott téma többoldalú vizsgálatát, megismerését teszi lehetővé.

3./ A műfaji változatosság színessé, érdekessé teheti a hallgató számára a sokszor nagyon is elvont kateagóriák, törvények megértését.

4./ A közéletbe, tudományágakban elismert szaktekintélyeket hozhatunk életközelpbe a videoműsorok segítségével.

5./ A videotechnika felhasználásával a korábbi történelmi események, tőlünk távolies térségben zajló társadalmi-politikai folyamatok épp úgy megjeleníthetők, mint gazdasági-társadalmi fejlődésünk mai kérdései.

6./ Az aktuális, korábban sokak által látott tv-műsorokra nem kell csupán szóban hivatkozni, újra megnézhetők, illetve elemezhetők.

7./ A hallgatók megismerhetik a televízió késő esti, vagy éppen munkaidő alatt közvetített műsorait.

8./ A videoműsorok rendszeres használata módosíthatja a televízió nézésével kapcsolatos korábbi szokásokat. Feltételezhető, hogy az oktatásban jól alkalmazott videofelvételek motiválhtják a heti tévéműsor-választást.

9./ A videofilm tetszés szerint megismételhető, megállítható, stb.

10./ Alkalmazásához nincs szükség nagy technikai apparátusra és magasan képzett szakemberre.

11./ A videofelvételek nagy előnyeként említhetjük, hogy azokra utólag is felvihető hang, s ez megsokszorozza a lehetőségeket a kép és a szöveg kombinációja szempontjából.

12./ Végül, a videotechnika képes bizonyos mértékű helyettesítésre is: jól lehet vele diaképet, ábrát, filmet közvetíteni.

Össességében megállapítható tehát, hogy a video nem a tanárt helyettesítő csodaszer, hanem az ismeretszerzés hatékonyabbá tételének egyik legkorszerűbb eszköze.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1./ Vajthó Zoltán alez.: A videotechnika a politikai oktatásban.
(Honvédelem, 1987/4. szám)
- 2./ Harmath Ádám nyá.alez.: Videoberendezések a kiképzésben
(Honvédelem 1987/5. szám)
- 3./ A videotechnika alkalmazása a hadseregben.
(MN Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központ, 1987.)
- 4./ Tölgyes József: A képmagnó alkalmazásának lehetősége a pedagógusképzésben és -továbbképzésben.
(Módszertani füzetek, 1982/2. szám)
- 5./ Dr. Szabó Attila: Audiovizuális ismerethordozók tervezése a politikai oktatáshoz.
(Módszertani füzetek, 1983/1-2. szám)
- 6./ Szűcs Pál: Video és oktatás
(Módszertani füzetek, 1984/3. szám)